

Saksbehandler	Arkivsak
Rune Antonsen	21/262

Saksnr	Utvalg	Type	Dato
011/21	Formannskapet	PS	11.03.2021
020/21	Kommunestyret	PS	22.03.2021

NOU 2020: 15 Det handler om Norge — Utredning om konsekvenser av demografiutfordringer i distriktene - høring

Kommunestyret - 020/21

K - behandling:

Formannskapets innstilling ble enstemmig vedtatt.

K - vedtak:

Våler kommune mener Norman-utvalget gir en god beskrivelse av utfordringene i distriktene og støtter KS Innlandet sin høringsuttalelse i saken.

Våler kommune kjenner seg godt igjen i den situasjonsbeskrivelsen utvalget gjør av utfordringene i distriktene og støtter opp om å utvikle tiltak innen den «brede distriktspolitikken» som kan gi likeverdig forutsetninger for å utvikle attraktive og gode lokalsamfunn. Skal Norge lykkes i å snu flyttestrømmen fra distriktene slik utvalget foreslår, kreves svært sterke statlige virkemidler.

Våler kommune mener følgende tiltak er svært viktige:

1. **Forsøk:** Innlandet fylke bør bli forsøksfylke for utprøving av nye distriktspolitiske virkemidler i tråd med utvalgets anbefalinger. Det bør også søkes «frikommuneforsøk» med fristilling fra statlige retningslinjer for å skape nye gode løsninger – rammestyring.
2. **Digital infrastruktur og veger:** Høyhastighets bredbånd til alle husstander må prioriteres og sikres statlig finansiering der markedet ikke fungerer. I tillegg er det viktig å prioritere regionforstørring gjennom utbedring av fylkes- og riksveinettet. Våler kommune vil særlig peke på behovet for utbygging av aksene Våler – Raufoss, som viktige for å styrke lokale arbeidsplasser og bosetting i Sør-Østerdalsregionen.
3. **Desentralisert utdanning:** Å kunne ta utdanning og oppdatere kompetanse uten å måtte flytte er viktig for både bosetting og sysselsetting. Det må sikres virkemidler for å utvikle dette tilbudet i Innlandet.

4. Erfaringen fra corona-pandemien i 2020 viser at vi i fremtiden vil se en annen bruk av hjemmekontorløsninger i kombinasjon med ordinære kontorløsninger. Innlandet fylke har svært gode forutsetninger for å sikre en desentralisert bosetting. Dette letter presset på bosetting i sentrale strøk, samtidig som det styrker lokalmiljøene i Innlandet. God digital infrastruktur sikrer at man kan ha en desentralisert arbeidsplass. Det legger også til rette for at nye arbeidsplasser i offentlig og privat sektor kan etableres effektivt i Innlandet. For å lykkes med dette må det i tillegg til en velutviklet digital infrastruktur gjøres en gjennomgang av skattesystem og virkemidler i Husbanken for å utvikle et mer velfungerende boligmarked («prøvebolig» og seniorbolig) i distriktene og en bedre balanse mellom sentrum og periferi.
5. Finansiering av kommunal sektor: I gjennomgangen av Inntektssystemet må det vurderes om «hyttekommuner» med stort antall deltidsinnbyggere skal kompenseres for ekstra kostnader. De regionalpolitiske elementene i inntektssystemet må kompensere for de faktiske distriktsutfordringene som eksisterer i de ulike områdene. Økningen i antall eldre krever kompetanse og penger. Det forutsetter nasjonale tiltak for å finansiere sektoren, herunder ressurskrevende tjenester

Formannskapet - 011/21

F - behandling:

Espen Svenneby (Ap) fremmet et endringsforslag til punkt 2 hvor Elverum erstattes med Våler:

Digital infrastruktur og veger: Høyhastighets bredbånd til alle husstander må prioriteres og sikres statlig finansiering der markedet ikke fungerer. I tillegg er det viktig å prioritere regionforstørring gjennom utbedring av fylkes- og riksveinettet. Våler kommune vil særlig peke på behovet for utbygging av aksene Våler – Raufoss, som viktige for å styrke lokale arbeidsplasser og bosetting i Sør-Østerdalsregionen.

Kristian Noer (Bygdelista) fremmet et endringsforslag til punkt 4:

Erfaringen fra korona-pandemien i 2020 viser at vi i fremtiden vil se en annen bruk av hjemmekontorløsninger i kombinasjon med ordinære kontorløsninger. Innlandet fylke har svært gode forutsetninger for å sikre en desentralisert bosetting. Dette letter presset på bosetting i sentrale strøk, samtidig som det styrker lokalmiljøene i Innlandet. God digital infrastruktur sikrer at man kan ha en desentralisert arbeidsplass. Det legger også til rette for at nye arbeidsplasser i offentlig og privat sektor kan etableres effektivt i Innlandet. For å lykkes med dette må det i tillegg til en velutviklet digital infrastruktur gjøres en gjennomgang av skattesystem og virkemidler i Husbanken for å utvikle et mer velfungerende boligmarked («prøvebolig» og seniorbolig) i distriktene og en bedre balanse mellom sentrum og periferi

Kommunedirektørens innstilling ble votert over punkt for punkt:

- Innledning ble enstemmig vedtatt
1. Punktet ble enstemmig vedtatt
2. Punktet ble satt opp mot endringsforslaget til Svenneby. Svenneby sitt forslag ble enstemmig vedtatt.
3. Punktet ble enstemmig vedtatt

4. Punktet ble satt opp mot endringsforslaget til Noer. Noer sitt forslag ble enstemmig vedtatt.
5. Punktet ble enstemmig vedtatt

F - vedtak:

Våler kommune mener Norman-utvalget gir en god beskrivelse av utfordringene i distriktene og støtter KS Innlandet sin høringsuttalelse i saken.

Våler kommune kjenner seg godt igjen i den situasjonsbeskrivelsen utvalget gjør av utfordringene i distriktene og støtter opp om å utvikle tiltak innen den «brede distriktspolitikken» som kan gi likeverdig forutsetninger for å utvikle attraktive og gode lokalsamfunn. Skal Norge lykkes i å snu flyttestrømmen fra distriktene slik utvalget foreslår, kreves svært sterke statlige virkemidler.

Våler kommune mener følgende tiltak er svært viktige:

1. Forsøk: Innlandet fylke bør bli forsøksfylke for utprøving av nye distriktspolitiske virkemidler i tråd med utvalgets anbefalinger. Det bør også søkes «frikommuneforsøk» med fristilling fra statlige retningslinjer for å skape nye gode løsninger – rammestyring.
2. Digital infrastruktur og veger: Høyhastighets bredbånd til alle husstander må prioriteres og sikres statlig finansiering der markedet ikke fungerer. I tillegg er det viktig å prioritere regionforstørring gjennom utbedring av fylkes- og riksveinettet. Våler kommune vil særlig peke på behovet for utbygging av aksene Våler – Raufoss, som er viktige for å styrke lokale arbeidsplasser og bosetting i Sør-Østerdalsregionen.
3. Desentralisert utdanning: Å kunne ta utdanning og oppdatere kompetanse uten å måtte flytte er viktig for både bosetting og sysselsetting. Det må sikres virkemidler for å utvikle dette tilbudet i Innlandet.
4. Erfaringen fra corona-pandemien i 2020 viser at vi i fremtiden vil se en annen bruk av hjemmekontorløsninger i kombinasjon med ordinære kontorløsninger. Innlandet fylke har svært gode forutsetninger for å sikre en desentralisert bosetting. Dette letter presset på bosetting i sentrale strøk, samtidig som det styrker lokalmiljøene i Innlandet. God digital infrastruktur sikrer at man kan ha en desentralisert arbeidsplass. Det legger også til rette for at nye arbeidsplasser i offentlig og privat sektor kan etableres effektivt i Innlandet. For å lykkes med dette må det i tillegg til en velutviklet digital infrastruktur gjøres en gjennomgang av skattesystem og virkemidler i Husbanken for å utvikle et mer velfungerende boligmarked («prøvebolig» og seniorbolig) i distriktene og en bedre balanse mellom sentrum og periferi.
5. Finansiering av kommunal sektor: I gjennomgangen av Inntektssystemet må det vurderes om «hyttekommuner» med stort antall deltidsinnbyggere skal kompenseres for ekstra kostnader. De regionalpolitiske elementene i inntektssystemet må kompensere for de faktiske distriktsutfordringene som eksisterer i de ulike områdene. Økningen i antall eldre krever kompetanse og penger. Det forutsetter nasjonale tiltak for å finansiere sektoren, herunder ressurskrevende tjenester

Kommunedirektørens innstilling:

Våler kommune mener Norman-utvalget gir en god beskrivelse av utfordringene i distriktene og støtter KS Innlandet sin høringsuttalelse i saken.

Våler kommune kjenner seg godt igjen i den situasjonsbeskrivelsen utvalget gjør av utfordringene i distriktene og støtter opp om å utvikle tiltak innen den «brede distriktspolitikken» som kan gi likeverdig forutsetninger for å utvikle attraktive og gode lokalsamfunn. Skal Norge lykkes i å snu flyttestrømmen fra distriktene slik utvalget foreslår, kreves svært sterke statlige virkemidler.

Våler kommune mener følgende tiltak er svært viktige:

1. Forsøk: Innlandet fylke bør bli forsøksfylke for utprøving av nye distriktspolitiske virkemidler i tråd med utvalgets anbefalinger. Det bør også søkes «frikommuneforsøk» med fristilling fra statlige retningslinjer for å skape nye gode løsninger – rammestyring.
2. Digital infrastruktur og veger: Høyhastighets bredbånd til alle husstander må prioriteres og sikres statlig finansiering der markedet ikke fungerer. I tillegg er det viktig å prioritere regionforstørring gjennom utbedring av fylkes- og riksveinettet. Våler kommune vil særlig peke på behovet for utbygging av aksene Elverum – Raufoss, som viktige for å styrke lokale arbeidsplasser og bosetting i Sør-Østerdalsregionen.
3. Desentralisert utdanning: Å kunne ta utdanning og oppdatere kompetanse uten å måtte flytte er viktig for både bosetting og sysselsetting. Det må sikres virkemidler for å utvikle dette tilbudet i Innlandet.
4. Boligmarkeder: Det må gjøres en gjennomgang av skattesystem og virkemidler i Husbanken for å utvikle et mer velfungerende boligmarked («prøvebolig» og seniorbolig) i distriktene og en bedre balanse mellom sentrum og periferi.
5. Finansiering av kommunal sektor: I gjennomgangen av Inntektssystemet må det vurderes om «hyttekommuner» med stort antall deltidsinnbyggere skal kompenseres for ekstra kostnader. De regionalpolitiske elementene i inntektssystemet må kompensere for de faktiske distriktsutfordringene som

eksisterer i de ulike områdene. Økningen i antall eldre krever kompetanse og penger. Det forutsetter nasjonale tiltak for å finansiere sektoren, herunder ressurskrevende tjenester.

Sammendrag:

Styret i Kommunenes Sentralforbund (KS) Innlandet drøftet denne saken foreløpig i møtet den 29.01.21 og arrangerte møte med fylkesordfører og ordførerne den 03.02.21 der det ble gitt innspill til saken med sikte på å samle seg om noen felles forslag som fylkeskommunen og kommunene tar inn i sine uttalelser om utredningen. Styrets behandling er deretter oversendt disse og KS sentralt. Saksopplysningene nedenfor baserer seg på de fakta og vurderinger som fremkommer i saksframlegget til styret i KS Innlandet.

Saksopplysninger:

Utfordringsbildet – mot stabilisering av folketallet?

KS Innlandet viser til at utvalget gir en god beskrivelse av situasjonen i distriktene, som også er dekkende for situasjonen i Innlandet. Befolkningsnedgang, aldring og spredt bosetting gir mange utfordringer. Demografien er utfordrende med langt flere eldre og synkende befolkningstall. Utvalget legger til grunn Statistisk Sentralbyrå (SSB) sitt mellomalternativ og antar at fram til 2040 vil folketallet stabilisere seg i sentralitetsklasse 5 og 6, dvs. synke med 1 %. Dette er nok svært optimistisk. Erfaringene de senere årene er at lav-alternativet til SSB er det som ligger nærmest den faktiske utvikling. Telemarksforskning sine framskrivinger viser også en klart mer negativ utvikling slik Brantzæg-utvalget viser til (det regjeringsoppnevnte Distriktnæringsutvalget ledet av tidligere Hydro-topp Svein Richard Brandtzæg). Utvalget viser til at fødselsoverskuddet er borte i distriktene og at flyttestrømmen må snu fra byene mot distriktene. Dette vil kreve svært sterke virkemidler for å lykkes.

Utvalget peker på at det ikke er arbeid alene som kan få folk til å bli eller flytte til distriktene. Både næringsliv og kommuner sliter med å rekruttere kvalifisert arbeidskraft. Det er «det gode liv» med mange andre kvaliteter enn det byene kan tilby som kan sikre bosettingen. Distriktpolitikken må bidra til å skape bærekraftige samfunn som gir folk og virksomheter lyst til å komme og å bli værende.

To tanker i hodet

KS Innlandet viser til at det er store muligheter for å utvikle gode arbeidsplasser i lokalt næringsliv og svært gode lokalsamfunn å bo og leve i gjennom aktiv politikk. For å lykkes med dette må det være et realistisk bilde av de utfordringer som distriktene står overfor. Parallelt med at de muligheter som ligger i vår region letes fram og markedsføres, må det erkjennes at kommunene må omstille seg til en annen demografi og finne helt nye løsninger for å kunne yte gode, tidsriktige tjenester til framtidens innbyggere. KS Innlandet

er opptatt av at kommunene må arbeide på begge disse fronter samtidig for å nå målet om å skape grunnlag for det gode liv i Innlandet, selv med noe færre innbyggere i deler av vårt område.

Norge eldes – Innlandet er først ute

KS Innlandet viser i sin saksutredning, som ligger til grunn for høringsuttalelsen, at Innlandet er første fylke i landet som har flere eldre enn unge. Videre pekes det på at det er tunge nasjonale trender og utfordringer knyttet til finansiering og at tilstrekkelig kompetanse/arbeidskraft er felles utfordringer. Dette må løses ved nasjonale tiltak. KS Innlandet er videre opptatt av at situasjonen i Innlandet gir muligheter for å utvikle nye løsninger i kommunesektoren og i næringslivet i form av produkter og tjenester til en etter hvert kjøpesterk gruppe. Finansieringen av ressurskrevende tjenester sammen med oppgaveglidning fra sykehus til kommune må løses, dersom tilliten til våre tjenester skal opprettholdes på sikt.

Infrastruktur for regionforstørring

Utviklingen siden mars 2020 med korona har vist de digitale mulighetene og mangelen på høyhastighets bredbånd i betydelige deler av Innlandet. For at vår befolkning skal kunne delta i samfunnslivet, undervisning og arbeid, og for å kunne effektivisere både offentlig og privat sektor, viser KS Innlandet til at vi er helt avhengig av å få dette på plass. Markedet løser ikke dette. Staten må bidra med nødvendige virkemidler. KS peker på at når staten kan bruke 200-300 mrd. kr på halvannet år i koronatiltak, må noen få mrd. til dette være lett å få på plass.

For å utvikle større bo- og arbeidsmarkeder er Innlandet avhengig av sammenhengende og gode veier. Reisetid er viktigere enn reiseavstand. KS Innlandet støtter utvalgets vurdering av at det fremstår som sløsing med samfunnets midler å bygge nye veier for så å legge på bompenger som gjør at de blir brukt mindre enn det behovet tilsier. KS Innlandet viser til at det bør ses på alternative finansieringsformer der kapasiteten på veiene ikke overskrides. Innlandet har 7 000 km fylkesvei med store etterslep på vedlikehold og utbedring. Dette er svært uheldig for bosetting og næringsliv i tillegg til trafiksikkerheten.

Hele Innlandet har «distriktsutfordringer». For å styrke regionen mener KS Innlandet at det også bør satses på regionforstørring i mer sentrale områder. KS Innlandet peker på at aksene Elverum – Raufoss må bygges ut til 110 km/t slik at regionen kan få et tyngre bo og arbeidsmarked uavhengig av det sentrale Oslo/Viken.

Velfungerende boligmarkeder

I deler av fylket er markedsverdien av en bolig mindre enn byggekostnaden og det er lite tilbud av leiligheter, rekkehus mv. i distriktskommunene. Lav verdi gjør at boliger ikke selges eller leies ut, men blir fritidsboliger. For å få folk til å flytte til distriktene må det utvikles et mer differensiert boligtilbud. Dette vil også bidra til at eldre kan få mer tilpassede boliger. Når verdien på en normal leilighet i byen kan økes skattefritt tilsvarende en netto årslønn pr år, innebærer det stor risiko og flytte ut fra by til land. KS Innlandet peker på at det må utvikles ny politikk og virkemidler for å jevne ut denne ubalansen og at virkemidler i Husbanken for å avlaste risiko kan være en av disse.

Kompetanse

For å sikre god kompetanse til private og offentlige arbeidsgivere i distriktene er det viktig å kunne ta utdanning/etterutdanning ved siden av jobb og uten å måtte flytte. Det er derfor viktig at det utvikles programmer som kan tas desentralt. Universitets- og høyskolesektoren må stimuleres til å utvikle slike programmer og virkemidler for å sikre bestilling av slike. Hedmark og Oppland distriktshøgskole var i sin tid pioner på desentralisert høyere utdanning. KS Innlandet peker på at vi her fortsatt har god kompetanse på slik utdanning.

Inntektssystemet – finansiering av kommunal sektor

KS Innlandet peker på at finansiering av sektoren er avgjørende for at det kan ytes likeverdige tjenester i alle deler av landet. Det er nå et eget utvalg som gjennomgår inntektssystemet for kommuner og fylkeskommuner. I forbindelse med den pågående pandemien er det fra mange distriktskommuner pekt på at kommuner med mange fritidsboliger bør kompenseres for de merutgifter kommunene har som følge av dette. Det gjelder blant annet utgifter til helse og beredskap, som må dimensjoneres i forhold til det antall personer som oppholder seg i kommunen til enhver tid og ikke antall fastboende, som i dag er grunnlaget for inntektsfordelingen mellom kommunene. KS Innlandet viser til at det er positivt at utvalget kan vurdere om hyttekommuner som har mange fritidsbeboere bør kompenseres for merutgifter knyttet til dette, men at andre regionalpolitiske elementer er av større betydning. KS Innlandet er opptatt av at distriktsutfordringene er minst like store i deler av Innlandet som i nord og at uttellingen i inntektssystemet derfor bør knyttes til omfang av slike utfordringer uavhengig av hvor i landet området ligger.

Forsøk med nye virkemidler

Utvalget foreslår å prøve ut og evaluere en del nye virkemidler for å se om disse har ønsket effekt før de tas i bruk i stor skala. Gratis barnehage/SFO, førerkort for 16-åringer, samling av statlige arbeidsplasser mv. er pekt på i den forbindelse. KS Innlandet viser til at Innlandet kan egne seg godt som en forsøksregion i denne sammenheng og bør søke om å bli forsøksområde. For å gi området større frihet for å utvikle gode løsninger viser KS Innlandet til at det også bør vurderes å søke en «frikommunestatus» der statlig sektorstyring slippes opp.

Distriktsnæringsutvalget

KS Innlandet viser til de vurderinger styret gjorde i sak 41/20 om uttalelse til Distriktsnæringsutvalget NOU 2020:12 og at et svært viktig virkemiddel er differensiert arbeidsgiveravgift og at det er avgjørende viktig å minst opprettholde nivået på denne.

Rapporten NOU 2020:15 Det handler om Norge er tilgjengelig på:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/3b37c1baa63a46989cb558a65fccf7a1/no/pdfs/nou202020200015000dddpdfs.pdf>.

Vurderinger:

Kommunedirektøren mener at det utfordringsbildet som beskrives i saken til styret i KS Innlandet er gjenkjennbart og godt dekkende også for Våler kommune.

Kommunedirektøren foreslår derfor at Våler kommune støtter vedtaket i styret for KS Innlandet i sin høringsuttalelse med noen små tilpasninger.